

«Βιώσιμη ανάπτυξη, Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, τοπικές κοινωνίες»

Γιώργος Φαραγγιτάκης, Οικονομολόγος – Βιολόγος, Πρόεδρος ΠΕΕΚΠΕ

Κυρίες και κύριοι Σύνεδροι,

Το 2^ο Πανελλήνιο Συνέδριο της ΠΕΕΚΠΕ ξεκινάει τις εργασίες του. Επιτρέψτε μου να διατυπώσω κάποιες γενικές σκέψεις επί της ουσίας του θεματικού μας προβληματισμού και να αναφερθώ σε κάποιες πτυχές της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στην ελληνική πραγματικότητα.

Η βιωσιμότητα της ανάπτυξης έχει πολλές συνιστώσες. Η οικονομική πρόοδος με την κλασική έννοια του όρου (διεύρυνση της παραγωγικής και τεχνολογικής βάσης, μεγέθυνση του συνολικού προϊόντος και δίκαιη κατανομή του) έχουν πάψει να αποτελούν τη μοναδική όψη του ζητήματος. Σήμερα όλοι σχεδόν συμφωνούμε ότι οι παραγωγικές δραστηριότητες, οι μεταφορές, οι οικιστικές δραστηριότητες, η κατανάλωση κλπ., σχετίζονται άμεσα με την οικολογική ισορροπία και την ποιότητα της ζωής μας. Ο αναπτυξιακός σχεδιασμός και η υλοποίησή του, όπως και τα καταναλωτικά πρότυπα δεν μπορούν παρά να παίρνουν υπόψη τους τα πεπερασμένα όρια εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων (την ικανότητα της γης προς φέρειν) και τις επιβαρύνσεις του περιβάλλοντος από τους ρύπους και άλλους παράγοντες. Από μια άλλη σκοπιά, η βιωσιμότητα της ανάπτυξης σχετίζεται άμεσα και με το κατά πόσον η ανθρωπότητα ζει ειρηνικά και οι ανθρώπινες κοινωνίες με ελευθερία, δημοκρατία και ανεκτά όρια αξιοπρεπούς διαβίωσης στα πλαίσια κρατών δικαίου και προνοίας.

Η εικόνα σε σχέση με τα παραπάνω σε διαφορετικές περιοχές του πλανήτη ποικίλει, με γενικευμένη ανησυχητικά παρουσία οξύτατων περιβαλλοντικών προβλημάτων (ρύπανση αέρα, στεριάς και υδάτων, εξάντληση φυσικών πόρων, κλιματικές αλλαγές, εξαφανίσεις ειδών κλπ.), αλλά και σοβαρών κοινωνικών και πολιτικών προβλημάτων, όπως οι πόλεμοι, η φτώχεια, η εγκληματικότητα, οι δικτατορίες κ.ο.κ.

Η αντιμετώπιση αυτών των ζητημάτων εξαρτάται από εθνικές κυβερνητικές πολιτικές, από πολιτικές υπερεθνικών οργανισμών, αλλά και από τους λαούς και τις συμπεριφορές των πολιτών. Επειδή και οι αποφάσεις σε επίπεδο κοινωνίας αλλά και οι συμπεριφορές ομάδων και ατόμων σχετίζονται άμεσα και με την παιδεία των ανθρώπων, καλείται η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση να συμβάλει στο αυτονόητο: στη δημιουργία του γνωστικού και αξιακού υποβάθρου που απαιτούνται ώστε η κοινωνία να θεσμοθετήσει υπέρ της προστασίας του περιβάλλοντος, η οικονομία να κινηθεί μέσα σε αυτά τα όρια και οι πολίτες να προσανατολίσουν τις συμπεριφορές τους σε μια άλλη κατεύθυνση από τη σημερινή που οδηγεί σε αδιέξοδα. Είναι προφανές ότι τα λάθη έχουν γίνει είτε από άγνοια, είτε από λανθασμένο αξιακό προσανατολισμό. Μια Περιβαλλοντική Εκπαίδευση λοιπόν που εστιάζει σε αυτά τα σημεία, θα είναι ένα σημαντικό μέσο για τον αναπροσανατολισμό στην κατεύθυνση της βιωσιμότητας της ανάπτυξης, της προστασίας της οικολογικής ισορροπίας και της ποιότητας της ζωής. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι με την καθοριστική επίδραση της παιδείας θα μπορούσαμε να αναμένουμε ότι οι επιχειρηματίες θα περιορίσουν το βραχυπρόθεσμο οικονομικό κέρδος δεχόμενοι τους ρυθμούς και τους περιορισμούς που οι ανάγκες της βιωσιμότητας επιβάλλουν. Επίσης ότι οι κυβερνήσεις θα σταματήσουν να κινούνται επεκτατικά με

γνώμονα τα οικονομικά συμφέροντα και ότι εσωτερικά θα φροντίζουν για την εξάλειψη της φτώχειας, για τη λειτουργία της δημοκρατίας, για την ελευθερία της έκφρασης και την κοινωνική αλληλεγγύη και δεν θα επιτρέπουν την επιχειρηματική δραστηριότητα και τις συμπεριφορές που βλάπτουν το περιβάλλον.

Από την άλλη πλευρά, θα μπορούσαμε να αναμένουμε ότι οι πολίτες θα χρησιμοποιούν μέσα μαζικής μεταφοράς, θα ανακυκλώνουν και θα επαναχρησιμοποιούν υλικά, θα περιορίζουν την κατανάλωση ενέργειας, θα προστατεύουν το πράσινο, θα κάνουν οικονομία στο νερό κ.ο.κ. Επίσης ότι θα σέβονται τη διαφορετικότητα, θα συζητούν και θα συναποφασίζουν δημοκρατικά, θα είναι αλληλέγγυοι στους συνανθρώπους τους κλπ.

Όλα αυτά βέβαια σήμερα σε λίγες περιοχές του πλανήτη (π.χ. στις Σκανδιναβικές χώρες) συμβαίνουν σε μεγάλο βαθμό. Σε περιοχές μεσογειακές όπως η δική μας, βλέπουμε ότι έχουμε ακόμη πολύ δρόμο να διανύσουμε και ότι εμείς που ασχολούμεθα με την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, πιστεύοντας ότι είναι καθοριστική συνιστώσα για τη δημιουργία προϋποθέσεων βιώσιμης ανάπτυξης, έχουμε πολλή δουλειά να κάνουμε. Βέβαια φαντάζει ουτοπικό να πιστέψει κανείς ότι όλα είναι απλά ζήτημα παιδείας, τη στιγμή που και η ιστορία και η πραγματικότητα δείχνουν ότι οι αποφάσεις καθορίζονται και από άλλους παράγοντες. Η πολιτική διάσταση αυτών των προβλημάτων πιστεύω ότι δεν θα μπορούσε να αμφισβητηθεί.

Θεωρώντας λοιπόν ότι εμείς θα πράξουμε το καθήκον μας σε ό,τι μας αναλογεί ως προς την ιδιότητά μας ως εκπαιδευτικών και μην ξεχνώντας ποτέ ότι τα ζητήματα είναι και πολιτικά, ξεκινάμε να προσδιορίσουμε τις ποιοτικές παραμέτρους της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης. Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση θα πρέπει να έχει διεπιστημονικό χαρακτήρα, ώστε να μπορεί να διερευνήσει όλες τις πτυχές της εξέλιξης των περιβαλλοντικών ζητημάτων (ιστορικές, κοινωνικές, οικονομικές, οικολογικές, φυσικοχημικές κλπ.). Χρειαζόμαστε Περιβαλλοντική Εκπαίδευση που θα στηρίζεται τόσο στις Περιβαλλοντικές όσο και στις Παιδαγωγικές Επιστήμες: στις Περιβαλλοντικές επιστήμες επειδή το περιεχόμενο της εκπαίδευσης θα πρέπει να τεκμηριώνεται επιστημονικά και στις Παιδαγωγικές επειδή το περιεχόμενο θα πρέπει να μετασχηματίζεται δημιουργικά και αποτελεσματικά στην εκπαιδευτική διαδικασία. Οι δάσκαλοι, οι νηπιαγωγοί και οι καθηγητές πρέπει να επιμορφωθούν σε καλά οργανωμένα σεμινάρια που θα σχεδιαστούν και θα υλοποιηθούν σε συνεργασία με τα Πανεπιστήμια. Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση οφείλει να έχει βιωματικό χαρακτήρα σε όλα τα επίπεδα (τάξη, εργαστήριο, πεδίο), δίδοντας ιδιαίτερο βάρος στην εκπαίδευση στο πεδίο. Πρέπει να καλλιεργείται η αυτενέργεια και η ανάπτυξη πρωτοβουλιών των μαθητών καθώς και η ομαδική εργασία. Πρέπει να ιεραρχεί προτεραιότητες και να μη χάνονται τα ουσιώδη στοιχεία στη λογική του ότι όλα είναι θέματα περιβάλλοντος. Οι καιροί δεν περιμένουν. Το άνοιγμα του Σχολείου στην κοινωνία φέρνει τα ζητήματα στο προσκήνιο και προωθεί τη συζήτηση και το διάλογο. Αναδεικνύεται ο κοινωνικός χαρακτήρας των περιβαλλοντικών προβλημάτων, ο ρόλος της άγνοιας και του λανθασμένου αξιακού προσανατολισμού. Φαίνεται η ανάγκη συνεργασίας για το κοινό μας μέλλον.

Ο ρόλος της τοπικής κοινωνίας υπερτονίζεται σήμερα. Η τοπική κοινωνία όμως είναι υποσύνολο της ευρύτερης και έχει όλα τα χαρακτηριστικά της. Αν μια χώρα δεν έχει φιλοπεριβαλλοντική κυβερνητική πολιτική, πώς είναι δυνατόν να περιμένει κανείς ότι σε τοπικό επίπεδο οι υπηρεσίες θα λειτουργήσουν με άλλο πνεύμα;

Στη συμμετοχική δημοκρατία όμως πάντα ελπίζουμε ότι μπορεί να υπάρξει ανάστροφη πίεση από τις τοπικές κοινωνίες προς τα κέντρα λήψης των αποφάσεων. Δεν ξεχνάμε βέβαια ότι κύριος πολιτικός στόχος παραμένει η θεσμοθέτηση και ανάπτυξη κατάλληλης εθνικής πολιτικής που θα εξειδικεύεται τοπικά. Προσπαθούμε πάντως, ελπίζοντας (ίσως όχι ουτοπικά) ότι εκεί που με αξιοπίστα μέσα δίνουμε τη μάχη για την ενημέρωση, την ευαισθητοποίηση και την ενεργοποίηση είναι δυνατόν με τη συνεργασία της Αυτοδιοίκησης, των Συλλόγων, των Επιστημονικών φορέων να αρχίσουν να εφαρμόζονται φιλοπεριβαλλοντικές διαχειριστικές πρακτικές και νέες συμπεριφορές.

Ως εκπαιδευτικός, θα μιλήσω πιο συγκεκριμένα για τα σχολεία και για τα Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, μια και από αυτό το χώρο έχω τις περισσότερες εμπειρίες.

Η σχολική μονάδα αξιοποιώντας την επιστημονική και παιδαγωγική στήριξη του πανεπιστημιακού, του σχολικού συμβούλου, του Υπευθύνου Π.Ε., του ΚΠΕ και άλλων συντελεστών, μπορεί να φέρει σε πέρας με επιτυχία προγράμματα Π.Ε. που είναι θεματικά συνδεδεμένα με τα τοπικά ζητήματα, εμπλέκοντας στην εξέλιξή τους και τους τοπικούς φορείς. Μπορεί να αναδείξει ζητήματα, να προωθήσει το διάλογο για τη λύση τους, ενώ τα ευαισθητοποιημένα παιδιά θα είναι πιθανά η νεανική ομάδα που πρόθυμα θα ασχοληθεί στην πράξη με τα ζητήματα αυτά και μετά το πρόγραμμα. Γνωρίζουμε ότι το σχολείο δεν έχει θεσμικά αρμοδιότητα για τη διαχείριση του τοπικού περιβάλλοντος, όμως η φωνή της εκπαιδευτικής κοινότητας, ιδίως όταν βγαίνει από εργασίες που έχουν κερδίσει την εκτίμηση των γονέων, πάντα ακούγεται. Έχουμε δει στην πράξη πρωτοβουλίες άξιων εκπαιδευτικών που με τις περιβαλλοντικές τους ομάδες έχουν ταραξει τα νερά της αδιαφορίας και της άγνοιας σε πολλές περιπτώσεις. Αλλά και τίποτα από όλα αυτά να μη γίνει, ας μην απογοητευόμαστε. Με το εκπαιδευτικό μας πρόγραμμα θα έχουμε συμβάλει σε ό,τι μας αφορά στη δημιουργία γνωστικής και αξιακής βάσης στους μαθητές μας. Η σπορά αυτή δεν μπορεί να πάει χαμένη.

Ως προς τα Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (ΚΠΕ), κι άλλες φορές έχω πει ότι μπορούν να αποτελέσουν στις τοπικές κοινωνίες κέντρα διαλόγου για τα περιβαλλοντικά ζητήματα. Η θεσμική πρόβλεψη για τη λειτουργία συμβουλευτικής επιτροπής είναι μια βάση που δημιουργεί προϋποθέσεις για έναν τέτοιο ρόλο. Ουσιαστικά βήματα όμως θα έχουν γίνει, αν οι εκπαιδευτικοί και οι συνεργαζόμενοι φορείς προχωρήσουν πέρα από τη συζήτηση για το περιεχόμενο και τη στήριξη των προγραμμάτων σε ανάληψη διαχειριστικών πρωτοβουλιών που αφορούν στο τοπικό περιβάλλον. Στο ίδιο τραπέζι εκπαιδευτικοί, αυτοδιοίκηση, επιστήμονες, εκπρόσωποι Υπουργείων, υπηρεσιών και διαχειριστικών φορέων, πολίτες, νέοι, εκπρόσωποι μη κυβερνητικών οργανώσεων μπορούν να συζητήσουν και να καταλήξουν συνθετικά σε συναποφάσεις. Στην κατεύθυνση αυτών των αποφάσεων τα ΚΠΕ μπορούν να αναπτύξουν συγκεκριμένα προγράμματα, ώστε τα παιδιά και οι νέοι άνθρωποι να συμμετέχουν ενεργοποιούμενοι στην πράξη.

Έχουμε δει μέχρι σήμερα παραδείγματα φωτισμένων δημάρχων να ζητούν τη συνεργασία των ΚΠΕ για την καλύτερη διαχείριση του περιβάλλοντος της περιοχής των, για την ανάδειξη των θετικών στοιχείων ή για την επίλυση περιβαλλοντικών προβλημάτων. Έχουμε δει όμως σε αρκετές επίσης περιπτώσεις δημάρχους να βλέπουν στην υπόθεση της λειτουργίας των ΚΠΕ μόνο το οικονομικό όφελος για την περιοχή (ξενοδοχεία, εστιατόρια, πρακτορεία κλπ.), λες και πρόκειται για μια μορφή εσωτερικού τουρισμού αντίστοιχη με εκείνη της Εργατικής Εστίας ή των ΚΑΠΗ. Συνεργασία με την

Αυτοδιοίκηση δεν σημαίνει διεκπεραίωση τιμολογίων, ούτε απλή συμμετοχή στις εκδηλώσεις των ΚΠΕ. Σημαίνει συζήτηση και συναπόφαση για τη διαχείριση της πλαγιάς, του ρέματος, του ποταμού, της λίμνης. Συζήτηση και συναπόφαση για κυκλοφοριακές ρυθμίσεις, για δίκτυο ανακύκλωσης, για καμπάνιες εξοικονόμησης ενέργειας κ.ο.κ. Τότε, αρχίζοντας από το τοπικό επίπεδο δίνεις το παράδειγμα και εμπλέκεις τους πολίτες, τους νέους και περνάς απ' τα λόγια στις πράξεις.

Από την άλλη πλευρά, έχουμε δει ότι και η ίδια η πολιτεία μερικές φορές δεν επιλέγει σωστά τρόπους για την ίδρυση και λειτουργία ΚΠΕ. Ενώ υπάρχουν συγκεκριμένα κριτήρια επιλογής — όπως οικολογικά πεδία εκπαίδευσης, συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας, αξιοποιήσιμες υποδομές, δυνατότητα στελέχωσης, προσβασιμότητα, γεωγραφική και πληθυσμιακή κατανομή κλπ. — κάτω από την επίδραση πολιτικών πιέσεων και για ικανοποίηση ψηφοφόρων, έχουν παρθεί και λανθασμένες αποφάσεις. Λανθασμένες αποφάσεις έχουν παρθεί και σε άλλες περιπτώσεις, όπως το Δεκέμβριο του 2003 που η Κυβέρνηση αφαίρεσε κίνητρα θεσμοθετημένα από το 1993 για τους εκπαιδευτικούς των ΚΠΕ.

Σε κάποιες περιπτώσεις πάλι, διαπιστώνουμε ανωριμότητα τμήματος του εκπαιδευτικού κόσμου που υπηρετεί στα ΚΠΕ, κυρίως επειδή τα κίνητρά τους για την ένταξη σε αυτό το δυναμικό είναι τελείως διαφορετικά από τους σκοπούς της ίδρυσης των Κέντρων. Αλλού πάλι βλέπουμε το παράδοξο φαινόμενο κάποιοι εκπαιδευτικοί που υπηρετούν σε άλλες θέσεις να βάζουν κατά του θεσμού των ΚΠΕ ή να υποσκάπτουν τη λειτουργία του. Αυτές οι αντιφάσεις αποκτούν μεγαλύτερες διαστάσεις, αν σκεφθεί κανείς ότι η πολιτεία μέσω και του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης έχει κάνει μεγάλη επένδυση στο θεσμό αυτό. Ας αξιολογήσουμε όλοι κύρια το ότι έχουμε δυνατότητες εκπαίδευσης με εργαλεία, υποδομές, εξοπλισμούς, επιστημονική στήριξη, συνεργασία με την τοπική κοινωνία, οργανωμένη άσκηση πεδίου και με παιδαγωγική ομάδα πλήρους και αποκλειστικής απασχόλησης και ας λύσουμε άλλα ζητήματα καλοπροαίρετα και με διάλογο. Η λύση και σε ό,τι αφορά τον εκπαιδευτικό κόσμο μέσα κι έξω από τα ΚΠΕ είναι το ξεκαθάρισμα των στόχων, η ιεράρχηση προτεραιοτήτων και η λειτουργική συνεργασία με συμπληρωματικότητα στους ρόλους. Σε αυτό καθοριστικό ρόλο θα παίξουν τόσο οι θεσμικές ρυθμίσεις, όσο και η οικονομική στήριξη σε όλα τα επίπεδα ανάπτυξης και υποστήριξης της Π.Ε..

Ανεξάρτητα από τα προβληματικά σημεία, που για λόγους ρεαλισμού θίγουμε, πιστεύω ότι η συνολική δυναμική είναι θετική και ότι μπορούμε να ελπίζουμε σε διαρκείς βελτιώσεις. Οι κύριες συνιστώσες της ωθητήριας δύναμης είναι ο αξιακός προσανατολισμός, η εθελοντική προσφορά και η επαγγελματική συνέπεια του μεγαλύτερου μέρους του εκπαιδευτικού κόσμου που υπηρετεί την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση.

Αναφέρθηκα στα Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης ειδικότερα, επειδή αυτά σύμφωνα με τις θεσμικές προβλέψεις και τους όρους λειτουργίας τους μπορούν να παίξουν έναν ιδιαίτερο ρόλο στην οργάνωση και στην πρόοδο της συνεργασίας με τους φορείς των τοπικών κοινωνιών. Εξυπακούεται ότι σε αυτή τη συνεργασία έχουν τη δική τους θέση και ρόλο και όλα τα άλλα στελέχη εκπαίδευσης ή απλοί εκπαιδευτικοί σχολείων που υπηρετούν την Π.Ε.. Να μην ξεχνάμε ότι η καρδιά της Π.Ε. χτυπά στα σχολεία και ασφαλώς θεωρώ ότι τα σχολεία, οι Υπεύθυνοι Π.Ε. και οι άλλοι φορείς μπορούν να αναπτύξουν ελεύθερα, αυτόνομα και ανεξάρτητα αντίστοιχες δράσεις. Το υποστηρικτικό για την ανάπτυξη της Π.Ε. στελεχειακό δυναμικό του ΥΠΕΠΘ, δηλαδή οι

εκπαιδευτικοί των ΚΠΕ, οι Υπεύθυνοι Π.Ε., οι σχολικοί σύμβουλοι, οι άνθρωποι του Γραφείου Π.Ε. και του Συντονιστικού οφείλουν σε κάθε περίπτωση να συνεργαστούν δημιουργικά και συμπληρωματικά για τη μεγιστοποίηση του αποτελέσματος.

Συλλειτουργία λοιπόν με την αυτοδιοίκηση, με τα επιστημονικά ιδρύματα, με τους κυβερνητικούς και μη κυβερνητικούς φορείς και με κάθε φορέα ή πρόσωπο που ενδιαφέρεται για τις ίδιες αξίες.

Στο Συνέδριό μας περιμένουμε να ακούσουμε από όλους εσάς, που εργάζεστε σε διαφορετικά επίπεδα για τον κοινό μας σκοπό, στοιχεία που θα φωτίσουν καλύτερα το δρόμο μας για το κοινό μας μέλλον. Όπως έχουμε πει, στόχος του Συνεδρίου είναι να αναδειχθεί ο πολυδιάστατος και καθοριστικός ρόλος της λειτουργικά δεμένης με τις τοπικές κοινωνίες Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στη δημιουργία προϋποθέσεων βιώσιμης ανάπτυξης σε τοπικό, εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο. Συμμετέχουν άξιοι επιστήμονες από Πανεπιστήμια και άλλα ερευνητικά ιδρύματα, εκπρόσωποι του ΥΠΕΠΘ, σχολικοί σύμβουλοι, στελέχη εκπαίδευσης, Υπεύθυνοι Π.Ε., Υπεύθυνοι και εκπαιδευτικοί ΚΠΕ, απλοί μαχόμενοι δάσκαλοι, νηπιαγωγοί και καθηγητές, εκπρόσωποι μη κυβερνητικών οργανώσεων. Πιστεύω ότι σε ένα μεταγενέστερο Συνέδριο με το ίδιο θέμα πρέπει να συμμετέχουν ισοδύναμα εκπρόσωποι υπηρεσιών διαχείρισης περιβάλλοντος (π.χ. ΥΠΕΧΩΔΕ, Υπουργείο Γεωργίας κλπ.), εκπρόσωποι της τοπικής και νομαρχιακής αυτοδιοίκησης και του υπολοίπου μέρους του φάσματος των φορέων και προσώπων που οφείλουν να συνεργαστούν. Ας φροντίσουμε σε αυτό το τριήμερο να αναπτύξουμε γόνιμο προβληματισμό και να φύγουμε πλουσιότεροι σε σκέψεις και ιδέες, αφού θα έχουμε γίνει κοινωνοί των σπουδαίων εργασιών που καταθέτουν οι εισηγητές. Προσωπικά, θα ήθελα περισσότερο χρόνο για τις παρουσιάσεις, περισσότερο χρόνο για συζήτηση και για λειτουργία εργαστηρίων. Οι αντικειμενικές συνθήκες όμως αυτή τη φορά αυτό μας επέτρεψαν να κάνουμε και η οργανωτική και επιστημονική επιτροπή προσπάθησαν για το καλύτερο αποτέλεσμα.

Ευχαριστώ όλες και όλους σας εκ μέρους του Δ.Σ. για τη συνεισφορά σας στην πραγματοποίηση και επιτυχία αυτού του Συνεδρίου, το οποίο είχαμε υποσχεθεί από την αρχή της θητείας μας στη Βόρεια Ελλάδα. Ευχαριστώ ιδιαίτερα εκ μέρους της ΠΕΕΚΠΕ το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, το ΚΠΕ Αρναίας Χαλκιδικής, το Παράρτημα Κεντρικής Μακεδονίας και τον εκδοτικό όμιλο «ΙΩΝ». Ιδιαίτερες ευχαριστίες επίσης στους δέκα συναδέλφους που ανέλαβαν τον κύριο φόρτο της διοργάνωσης και παρακαλώ όλους για καλόπιστη κριτική, γιατί οι όροι αυτή τη φορά ήταν πραγματικά δύσκολοι. Η ΠΕΕΚΠΕ θα κάνει την εκλογοαπολογιστική της συνέλευση στις 5 Δεκεμβρίου στο Μουζάκι κι εκεί θα συζητήσουμε άλλα θέματα που μας απασχολούν. Εδώ ήρθαμε για το Συνέδριο. Εύχομαι καλή διαμονή και καλή επιτυχία στις εργασίες.